

Hiiekivi /The Sacred Stone in Tammealuse. Ain Raal

Sa seisad Tammealuse hiie väravas. See on ajalooline looduslik pühapaik, kuhu on tulnud ja tullakse osa saama looduse väest ja rahust ning esivanemate lähedusest.

Rahvapärimuse järgi kasvanud siin Samma külas Pada jõe ürgoru kõrgel kaldal kunagi hiietammik. Selle viimases tammes teati elavat maarahva jumal ning puu kaitseks ehitati aed. Hiiepuu lähedal asus mustaks ja siledaks tallatud tantsusöör, mille juurest kostis sageli torupilli- ja kandlemängu ning uue ajal lootspilli hää. Veel 1930. aastail koguneti suvisel ajal tamme alla üle terve Mahu (Viru-Nigula) kihelkonna. Siin kohtuti sugulaste ja tuttavatega, armuti, vahetati uudiseid, tehti plaane, lauldi, mängiti ja tantsiti. Särude tava hääbus suure sõja ajal, kuid matkajaid ja tervise otsijaid tõi hiie vägi siia hiljemgi.

Hiie põhjaosas voolab oru vasakust kaldanõlvast välja Silma- ehk Parandusvee allikas. Sellest on tervisevett toodud järjepidevalt kaasajani välja. Silmaallikast linnulennult 100 m lõuna pool voolab kaldast välja teinegi läte. Roostese vee ja rohke veejooksuga punakas allikas ei külmu ega kuiva kunagi. Roostallika kohal kaldanõlva ülemises servas asub kunagise koobassauna lohk. Hiie lõunapiiril on vana kiviaed, mille taga algab lohukivide ja kalmetega põld, kus on maad haritud aastatuhandeid.

Vana hiiepuu on hävinud, kuid selle asemele sirgunud tamm on omakorda jõudnud väarikasse ikka ning kutsub inimesi enda okste alla esivanemate tavad jätkama. 1989. aastast on hiis olnud taas kasutusel kogukondliku pühapaigana. Hiie kaitseks ja hiiekülastajate tarbeks on rajatud uus kiviaed, väravad, lõkkekoht ja kiik. Algusaastatel korraldati hiies rahvapärimuse kevadkooli, kihelkonnapäevi jm sündmusi. Varsti sai aga peamiseks sündmuseks suvistepühade pidamine, mis Virumaale omaselt on ühtlasi muna- ja kiigepüha.

Tammealuse hiie peamine eestkostja on Maausuliste Viru Koda, kes hooldab ja valvab hiiepaika ning korraldab siin hiiepähi.

EESTI ON HIIE MAA

Eesti maastikel liikudes jõuame ikka ja jälle pühadesse paikadesse. Hiied, pühad kivid, allikad ja veekogud korduvad külast külla ja kihelkonnast kihelkonda. Esivanemate leitud ja hoitud pühapaigad moodustavad eluandva ja elu kaitseks koelõime, millele toetub meie eluolu ja majandatast maastik. Püha on varjupaik, kus nii loodus kui inimene puhkab ning taastab jõuvarusid.

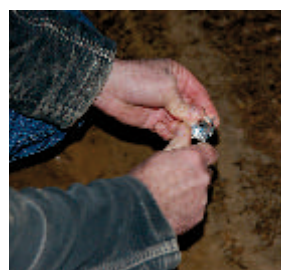
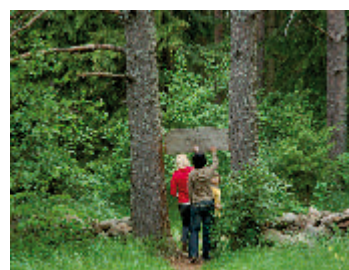
Eestis on teada üle 800 kogukondliku hiiepaiga, lisaks mitu tuhat üksikut püha allikat, kivi, puud, koobast, panka jms. Sajad pühapaigad on elavas kasutuses ning seal käiakse vaimujõudu kogumas, palvetamas, ravimas, nõu pidamas, lastele nime panemas, abielu sõlmimas jm olulist toimetamas.

Hiitega seotud vaimne kultuuripärand kätkeb teadmisi loodusest, kohanimesid, koha- ja perepärimusi, uskumusi, tavad ja kombetalitisi. Pühapaigad on aga ka pinnas uuemale kultuurile, mh ees-, perekonnanimedele, kirjandusele, kujutatavale kunstile ja muusikale. Selline pühapaikade rohkus ning nendega seotud traditsioonide elavus on õhtumaises Euroopas erandlik.

VANIMAD LOODUSKAITSEALAD

Rahvusvaheline Looduskaitsealiit (IUCN) peab looduslike pühapaiku inimkonna vanimateks kaitsealadeks. Pühapaigad ilmestavad maastikke ning on sageli väärtuslikud elupaigad haruldastele taime- ja loomaliikidele. Paljudele põlisrahvastele on omane arusaam, et pühapaiga loob ja seda muudab loodus. Inimene külastab pühapaiku, kuid ei sekku seal looduse kulgu. Nii on pühapaigad rahvakultuurile omane looduskaitse vorm ning seal on meieni jõudnud märkimisväärne osa Eesti maastike mitmekesisusest ja elurikkusest.

Tammealuse hiis on praegu ka ametlikult kaitse all ning asub Padaoru maastikukaitseala Leinoja sihtkaitsevööndis. Selle valitseja on Keskkonnaamet. Hiies asub Silmaallikas on muinsuskaitse all.

HEAD TAVAD

Hiied pakuvad kosutust ja abi inimestele, kes austavad põliseid tavad. Hiiteks on valitud ilmselt väekohad, mis võimendavad meie mõtteid, sõnu ja tegusid. Hiies tehtu, olgu see siis hea või halb, pöördub mitmekordse jõuga tegijale tagasi. Eesti eri paigus on pühapaikadega seotud ajaloolised tavad sarnased:

PUHTUS. Hiide tule kainena, puhta ihu, rõiva ja meelega ning ära jäta endast maha sodi ega mustust. Nagu kirikusse, nii ka hiide sisene jalgsi ning ära lase sinna koduloomi. Asjale mine pühapaigast välja. Hiieist lahkudes võta kaasa prügi.

PUUTUMATUS. Hiies ei tehta mõtte, sõna ega teoga liiga üheleegi elavale olendile, ka mitte puule-põõsale ega maapinnale. Hiieist ei või oksagi murda, lilli, marju või seemi korjata, küttida, kalastada ega muid loodusandev varuda, teab vanarahva tarkus.

RAHU. Hiies hoitakse vaikust ja rahu, et mitte häirida selle külastajaid ega asukaid. Hing või haldjas on igal puul, kivil, veekogul ja paigal.

ANNID. Hiiepuule võib anniks siduda looduslikust kiust paela, riideriba, lõnga vms. Pane tähele, et see poleks kunstkiust ega oleks pingul. Sa võid jätta hiide ka münste ja kaapida hõbevalget. Anniks võib jätta osakese värskest toidust ja joogist. Teiste jäetud andide puutumine pole soovitatav.

TULLI. Nagu on püha hiieallikate ja hiie kõrval voolava jõe vesi, on püha ka hiies läidetud tuli. Lõkkesse ei sobi visata plastikut, pudelikorke jm sodi. Kүүлal sobib läita vaid juhul, kui see on valmistatud mesilasvahast või rasvast.

Tammealusel on tavaks väravast sisenedes ja väljudes lokulauale koputada. Enne hiide sisenemist seisata ja selita meeli.

Teadaolevad hiienimelised ja -laadsed kogukondlikud pühapaigad Eestis / Historical Sacred Groves in Estonia

Teabetahvli valmistamist toetasid: Rahvakultuuri Keskus, Hiite Maja SA, TÜ looduslike pühapaikade keskus. Teksti koostas Ahto Kaasik

You are standing at the gate of the sacred grove of Tammealuse. This is a sacred natural site. From time immemorial people have come here to sense the power and peace of nature and the proximity of ancestors.

Folk stories tell that a sacred oak forest once grew here in Samma village on the steep bank of the Pada River. A god of Estonians was known to live in the last oak of this forest, and a fence was built to protect the tree. Close to the sacred tree there used to be a dancing ground. As late as the 1930s, people came here from all over Mahu (Viru-Nigula) parish in the summertime to meet relatives and friends, make new acquaintances, tell the news, make plans, sing, play music and dance. The long tradition of get-togethers died during World War II, but the power of the sacred site continued to attract hikers and those in search of healing.

In the northern part of the grove, a sacred spring makes its way to the ground from the left slope of the valley. The spring is called Silmaallikas (the Eye Well) or Parandusvee allikas (the Well of Healing Water). The use of its curative water has continued to nowadays without a break. About a hundred metres southwards, another spring emerges from the valley slope. Its name Roostallikas refers to the reddish colour of its iron-rich water. Abounding in water, this spring never freezes or runs dry. Some way up from Roostallikas, a hollow in the ground is marking the place of a one-time earth sauna. In the south, the sacred grove is bounded by a stone fence from which an ancient field begins, dotted with indented stones and burial mounds.

Whereas the original sacred tree no longer exists, a new oak tree has reached stately age at its site, calling people under its branches to keep up ancient traditions. The main custodian of Tammealuse grove is Viru

Tammealuse vana hiiepuu / The Old Sacred Tree in Tammealuse. Richard Krikmann 1911/12, ERA

Koda joining the practitioners of the Estonian native religion (maausk) in Virumaa region. The members of Viru Koda care for and protect the sacred grove and celebrate feast days here. The highlight of the year at Tammealuse is the festival of suvisted which marks the beginning of summer and the swinging season in Virumaa.

ESTONIA – LAND OF SACRED GROVES

Hiking the landscapes of Estonia from village to village, parish to parish, we come to a sacred natural site every now and then. The thousands of sacred natural sites exist as a life-giving and life-protecting warp supporting our culture and the cultivated landscape. The sacred is a retreat for both nature and man where to rest and recover one's reserves of strength.

There are more than 800 community sacred groves in Estonia, and a few thousand sacred hills, bodies of water, rocks, trees, caves, cliffs and other natural features. Hundreds of sacred natural sites are still in use. People come to these places to meditate, pray, heal their minds and bodies, get advice, enter into marriage, name children and do other important things.

THE OLDEST NATURE RESERVES

According to IUCN, sacred natural sites are the world's oldest conservation areas. Sacred natural sites add to landscapes' diversity and provide valuable habitats for rare plants and animals. Many indigenous peoples recognize the idea that sacred sites are created and changed solely by the nature. Man visits the sites, but does not intervene in the course of nature there. Likewise, sacred natural sites are a traditional form of nature conservation in Estonia, maintaining a significant part of the living and non-living diversity of our landscapes.

Currently, the sacred grove of Tammealuse is designated as part of Leinoja conservation zone of Padaoru landscape reserve. The spring of Silmaallikas is designated as cultural monument under Heritage Conservation Act.

GOOD PRACTICE

Sacred groves provide comfort and help to those honouring ancient traditions. Sacred groves are apparently situated in places of power which amplify our thoughts, words and deeds. Anything done in a sacred grove, either good or bad, is believed to return to the author with multiplied force. In different parts of Estonia, good practice related to sacred natural sites is similar:

PURITY. When you visit a sacred grove, you should be sober, your body, clothes and mind should be clean and you should not leave in the grove any rubbish or left-overs. Just like when visiting a church, you should enter the sacred grove on foot and leave pets outside. If you need the toilet, go outside the sacred grove. When leaving, take any waste with you.

KEEPING INTACT. In a sacred grove, no thought, word or deed should harm any living being, including trees and bushes and the ground. According to folk wisdom, not a twig can be broken in a sacred grove, nor is it permitted to pick flowers, berries or mushrooms, hunt, fish or harvest natural resources in any other way.

PEACE. It is nice to keep silence and quiet in a sacred grove not to disturb its inhabitants or visitors. Every tree, stone, body of water or site is inhabited by its own soul or spirit.

GIFTS. You can tie a ribbon, strip of cloth or thread of wool as a gift to a tree in the sacred grove. Please note that it should be of natural fibres and tied loosely. You can also leave coins or silver dust to the sacred grove, or offer some bits of fresh food or drink. Please do not touch the gifts left by others.

FIRE. Fire lit in a sacred grove is sacred just like water in the river flowing past the sacred grove and its springs. Burn no rubbish, such as plastic packaging, bottles or bottle caps. A candle should be lit only if it is made of beeswax or tallow.

There is a wooden board hanging at the entranceto the sacred grove of Tammealuse. It is the custom to knock on the board before entering. Stop for a moment to clear our mind before you enter the sacred grove.

For more information on sacred groves, please visit the website <http://www.maavald.ee/eng/>

Compiled by Ahto Kaasik